

Martin Pierre : Mouez Kerne.
(bet ganet e Gwiskri e 1868- marvet e Gourin e 1935. Beleg e oa).
Bet embannet e 1929.

Pep skrid a zo heuliet gand eun droidigez e galleg. N'eo ket bet lakaet amañ.
Modernnaet eo bet an doare-skriva.
Brezoneg Gwiskri a zo etre hini Bro-Gerne hag hini Bro-Wened. Implijet e veze gand
Martin, med a-wechou gand stummou lennegel (da lavared eo a Vro-Leon).
Aliez a-walh ez eo galleg ereadurez Martin.

Glodig milin Gêr-an-draoñ

Napoléon III 'oa deut c'hoant dezañ, bremañ zo nao pe zeg vloaz 'zo ha tri-ugent,
dond d'ober eun droiad vale da Vreiz-Izel.

Kement laouig inkane ha kement karrig stok-reor a oa e-barz ar horniad bro-mañ a
oa eet d'e ziambroug beteg Kemper.

Taker paotr¹ ! a lavare Kerneo-goz en eur gemer eur gwennadig dour² e ti Loeiz
Zant evid kaoud kalon da ziskenn krog³ Poullfoñs, zeonig⁴-tre eo bet Napoleon-
Bihan diouz an oll nemed diouz aotrou Gêr-an-Draoñ. War henez 'vad, taker paotr !
en-deus taolet eur zell ken du ma'z eo deut an aotrou da voud glaz gantañ ! Marteze
'n-eus klevet, taker paotr ! or-beus savet etre Gwiskri ha Gourin, war beg eur
zeurkenn, eur maner uheloh evid e balez, ha merket warnañ gand lizerennou a zaou
droatad :

An hini 'n-eus argant
A ra ar pezh 'n-eus c'hoant.

Ya, klevet 'oa bet an doare-ze gand an impalaer, hag azaleg Kemper beteg Pariz ne
ehane ket lavared : « Saperdaouzeg ! N'eo ket argant a vank din-me, ha koulskoude
ne ran ket ar pezh am-eus c'hoant. Ker e kousto da aotrouig Gêr-an-draoñ 'n em
gaoud dreist Napoleon !

Eiz deiz bennag war-lerh, degouezed a ra gand postillen⁵ Gwiskri eur pikol tamm
paper alaouret, siell an impalaer warnañ. Saperyah ! a lavar Kaourantin, en eur
sinta⁶ e lunedou war beg e fri, setu amañ eul lizer e-giz na weler ket aliez o nijal
etrezeg Lann Sant-Matilin, dirag lochig Madalen. An taol-mañ, saperyah ! em-eus
kavet an tu alkent da dañvad gwin koz ar maner !

War-lerh an degemer yen greet dezañ e Kemper, ne oa ket pikol pres war an
aotrou da zigeri al lizer alaouret.

Kaourantin a zistroas d'ar gêr,
Ken flak e gov hag e zah-ler.

¹ Taker paotr : estlammadenn : Sapre paotr !

² gwennadig dour : e gwirionez "dour vineraer" evid eur gwenneg. (Hervez an oberour).

³ krog : gra (Hervez an oberour).

⁴ zeonig : "jentil"(Hervez an oberour). (Marteze : "sevenig")

⁵ postillen : paotr al liziri (Hervez an oberour).

⁶ sinta : lakaad reiz (Hervez an oberour).

Setu ar pezh a skrivo Napoleon :

Aotrou,

Greet ho-peus fae war ar re a zo karget da ren ar bed, en eur lakaad war ho maner :

An hini 'n-eus argant

A ra ar pezh 'n-eus c'hoant.

Ho pedi a ran eta da zond d'am haoud da Bariz, dindan pemzeg deiz, heb boud war droad hag heb boud douget ; heb boud en noaz hag heb boud gwisket.

Ouspenn, dindan boan da lavared kenavo da Gêr-an-draoñ evid biken, c'hwi lavaro din ped lur 'zo e-barz an heol, ha c'hwi 'lako dirag daoulagad Ujini, va hini-goz, eul leor ha ne vo nemedoh gouest d'e lenn.

Napoleon.

N'eo ket klañv 'oa an aotrou wa-lerh al lizer-ze ! Begad boued ebed ne ziskenne dezañ ; ne gouske ket eul lomm ; dizeha a ree war e dreid. Hirvoudi a ree noz-deiz hag aliez e fagane. Neuze an iotron a skoute⁷ kement ma skampe louarned⁸ koad Gêr-an-draoñ, risk-tamm⁹, etrezeg Kêrguz ha Toull-al-laeron.

Lod euz ar verourien a grede e oa an aotrou o kalsk gouzoud ma oa blod pe kaled kein an itron, pegen kizidig 'oa he chouk-hil¹⁰, ha den ne grede tostaad gand aon euz fest ar vaz.

Glodig Milin Gêr-an-draoñ 'oa gwella mignon ar maner. Tridal a ree kalon an aotrou hag an itron pa glevent e douchenn-fouet o strakal dre an aleou kistin. Beb eil deiz d'an nebeuta e yee da lakaad butun¹¹ gante d'ar zal vraz ha d'o lakaad da hoarzin da greñv o bouzellou en eur droha deze tammou fentou.

Glodig 'oa eur boutegig den¹², eur meutadig-hanter bennag uheloh evid sant Per bihan. Mond ha dond a ree, e-giz ma kare, dindan kov Moji Milboriou¹³ heb plega e chouk. Evel ma lavare Gwillou, kant gwech muioh a spered en-doa evid a gorv ha ne oa 'med teod anezañ beteg e zeul-troad.

« Afe, a lavare Glodig, red eo din, koust pe goust, mond da weled petra 'zo c'hoarvezet e-barz ar maner » ; ha setu Glodig d'an neh gand ar prad braz e-giz eur bonedig-touseg¹⁴ ha da skei war dor ar zal.

« Deut tre, mignon Glodig », eme an aotrou, liou ar groug warnañ, ha gwenn-kann e vleo diboa tri deiz a oa. « Azezit eun tammig, Glodig, e-pad ma vo an tan war ho putun, ha lavarit din ma zo e Gwiskri pe e Gourin eun den bennag hag en-deus skiant a-walh evid gouzoud hag ober ar pezh a houlenn ganin an impaler Napoléon. »

« Ne vern petra a hell Napoléon goulenn ganeoh, me eo ho ten mad, aotrou », eme Glodig.

« Hama, Glodig, gouest oh da vond da Bariz heb boud war droad ha boud douget ? »

⁷ skoute : huche.

⁸ louarned : lern.

⁹ risk-tamm : trefuet-toud.

¹⁰ chouk-hil : bet skrivet "soukil" er skrid orin.

¹¹ lakaad butun : mond da vutuni eur hornad-butun.

¹² eur boutegig den : eun den bihan-kenañ.

¹³ Moji Milboriou : ano eur marh.

¹⁴ eur bonedig-touseg : eun touseg bihan.

« Fidoupenn, ya 'vad ! »
 « Heb boud en noaz hag heb boud gwisket ? »
 « Netra êsoh ! »
 « Gouest oh da lavared ped lur a zo e-barz an heol ? »
 « O ! la la, pell 'zo ema bet pouezet hennez ganin-me ! »
 « Ped steredenn a zo e-barz an oabl ? »
 « Afe, fidezouar ! deh da noz, just a-walh, e-pad ma oa an itron o harmal, em-eus echuet o honto ! »
 « Gouzoud a rit peleh ema kreiz ar bed ? »
 « Diboaz an oad a dri bloaz ! Ne vo ket dao din mond da glask muzul Yann ar Hleun-Beuz evid lakaad ma fao warnañ ! »
 « Eun dra diêsoh a houlenn c'hoaz Napoléon, Glodig paour ; red e vo lakaad dirag daoulagad Ujini, e hini-goz, eur pikol leor ha ne vo nemed an hini en-deus greet al leor-ze evid lenn ar pez a zo e-barz ! »
 « N'en em jalit ket, aotrou, digor-kaer eo al leor-ze war stal vraz an ti-milin. N'eus nemedon-me hag a oar ar pez a zo e-barz. Milinerien Kêrbiged, Milin-an-Itron, Milin-brad, Milin-ar-Horr ha Milin-Gêrnoal n'o-deus afer da hwesad¹⁵ ! »
 Kolaz 'r vilin-goz e-eun 'chome e veg digor
 Pa glaske gouzoud petra 'oa merket e va leor !

Afe, Glodig, degaset ho-peus eun tammig buhez din, eme an aotrou. Ma ho-pefe bremañ ar vadelez da vond da Bariz da gavoud Napoléon, tri mil skoed a roin deoh. »

« Tri mil skoed, eme Glodig, deg gwech re ! Gand daou-hant skoed em-eus traou a-walh ; ne gemerin ket eul liard ouspenn. »

“Kenavo ! », a lavar Glodig d'an aotrou ha d'an itron en eur baka e rikou butun hag en eur lakaad e dregont pez aour e sakod e chupenn. « 'Raog pell, Napoléon a lavaro dre-oll ar Frañs e zo e Gwiskri hag e Gourin lapoused re bar da re Bariz. »

Glodig, heb grig ebed, e dap e laouig gwenn¹⁶,
 Hag a vount kerh warnañ ken e term e zaou benn !

II

Bouetet eo oa bet Laouig gwenn
 Ken e terme dre an daou benn.

Ha setu Glodig hag eñ d'an traoñ gand ar stankenn da dapa bourh Gwiskri. E-leh eur zahadig greun pe eur pochadig bleud pe daou, lakaet 'oa bet war gein Laouig krouer braz an ti-milin hag eur pikol roued-pesked, chomet war-lerh paotred Gourin, eun nozvez ma oa degouezet Beg-e-Dog warne e-pad ma oant o klask mired ouz dluzed ar Ster-Vihan da vond da neuial d'ar Ster-Vraz. Ne oa ket ankounac'haet gand Glodig ar skleukou melen a yee gantañ beb bloaz da Zant-Herve, pe da Veg-

¹⁵ n'o-deus afer da hwesad : arabad dezo klask gouzoud petra a zo e-barz.

¹⁶ e laouig gwenn : e varhig gwenn.

Karn-Marzin da zilaosk¹⁷ Chaouig Pontouar, Skouargnet Kêrlabour. Moji Milboriou hag al Laouiogou Kêrgoad a veze kaset da haloupad da Bardon-Per.

Degouezoud a reont e-kreiz ar vourh, ken fier an eil hag egile,
Glod(ig) gand eur botou-ler peñseliet er Riñglaz,
Laou gand houarnigou krennet gand Renan-Vraz.

Petra bennag en-doa Glodig ken aliez a vignon hag a zen a oa en-dro da barerz Gwiskri, gelloud a rit kredi ne oa ket euz Poullfoñs da Groaz-ar-Hure gand e sternaj nevez heb kleved tammigou fentou :

Eno a-oll-viskoaz e zo bet goaperien,
Dreist-oll pa gouez an traou war chouk ar vilinerien.

O Gwerhez !'lavar Fañch ar Rouz, deueit da weled 'ta, merhed, eet eo Glod(ig) Milin-Gêr-an-draoñ da varhadour pesked !

« Takerbi ! », eme Loeiz an Niz, e-giz lavar Gwillou, me 'gred eo eet kentoh da varhadour loaiou ! »

Ar grenn-baotred¹⁸ a lugern ar hrouer braz, botou-ler Glodig, houarnigou Laouig, hag a lavar en eur vousec'hoarzin :

« O ! O ! 'lavare Glod
Pep hini 'n-eus e vod ! »

Kollet e oa e alhwez, da lavared eo e deod, gand Glodig an deiz-se. Muioh e touje tagnoused bourh Gwiskri gand e sternaj nevez evid inkaned Pariz. Mond a ra, pres warnañ, da brena eur gwiad paper da Vilin-Gaskadeg.

Eun abardaez vad e oa bet, hervez Herri Gallig ha klaouier mogn Sant Yann, oh ober toullou e-barz¹⁹ gand eur skod-tan ha minaoued e gontell karn-mitaou²⁰, ha ne oa ket re bounner ar gwiad pa oa bet sammet war chouk Laouig.

N'ouzon ket dre be hent e oa eet Glodig ha Laouig, na pegeid amzer o-doa lakaet da vond beteg Pariz, rag n'on ket bet biskoaz beteg eno. Degouezet e oant eur mare bennag dirag Palez Napoléon.

« Bremañ 'vad, fidezouar », eme Glodig, « ema poent din mond da aotrou ! »

En em baka a ra kloz e roued vraz pesketêrien Gourin, gwildroennet²¹ en-dro dezañ e-giz eur vaillurenn, ha skei a ra war an nor-dal, eun troad dezañ e-barz ar skleukou melen, hag egile war an douar. N'eo ekt eur hoarzedeg, va zud paour, 'oa savet e-mesk ar zoudarded karget da ziwall an nor-borz,

Gwasoh 'vid gand Jak Ramoner,
D'ar zadorn-noz pa ree tro kêr !

Napoléon a'z a dioustu da weled petra 'zo kroget enne. Chom a ra sabatuet dirag Glodig. Hemañ a bleg e benn beteg e hlin hag a astenn d'an impalaer al lizer kaset da vaner Gêr-an-draoñ gand Kaourantin postillon.

« Saperdaouzeg ! », eme Napoléon, « hirnêz am-boas da weled an tamm genaoueg en-deus bet an hardison da verka war dal ar maner braz savet etre Gwiskri ha Gourin

¹⁷ da zilaosk : da zelled ouz buander ar hezeg (anoiou ar hezeg da heul).

¹⁸ ar grenn-baotred : ar grennarded.

¹⁹ e-barz : e-barz ar gwiad.

²⁰ karn-mitaou : ?

²¹ gwildroennet : kildroennet.

An hini 'n-eus argant
A ra ar pezh 'n-eus c'hoant.

« Hama », eme Napoléon, deuet oh d'am haoud heb boud war droad hag heb boud douget ; heb boud en noaz hag heb boud gwisket ? »

« Ya 'vad, Impalaer », eme Glodig, « deuet on d'ho kaoud, eun troad e-barz ar skleukou hag an all war an douar. Den ebed ne wel liou va hrohen ha ne gredan ket ho-peus gwelet gwiskamant ebed e-giz houmañ war gein kristen ebed biskoaz. »

« Nann 'vad », eme Napoléon. « Hama, deuit bremañ da greiz ar porz evid ma hellin gouzoud ma n'eus ket muioh a reuz en ho korv evid a skiant en ho spered. »

« Lavarit din ped lur a zo e-barz an heol. »

« Tri lur hag eun hanter-kartouron », eme Glodig, « pa vez en e gaouad²² dreist Menez Kêrguz. Ma ne gredit ket, Impalaer, n'ho-peus nemed e ziskrouga hag e skourra ouz ho krog-poueziou. »

« Ped steredenn a zo e-barz an oabl ? »

« Ken aliez a steredenn a zo en oabl », eme Glodig, « hag a doull a zo en gwiad paper ».

Ha Glodig neuze, e deod er-mêz euz e veg, da zibun e wiad paper hed-ha-hed d'ar porz... Seiz mil seiz-kant ha tri-ugent a zo diouz tu ar Stankenn reo ; kemend-all uhelloh evid Bez Judaz²³, heb prezeg euz ar stered-red hag ar re losteg, kant gwech lipousoh evid siliou an Toull-Touseg. Ma hredit, Impaler, am-eus en em drelatet, n'ho-peus nemed o honta, emaint aze ledet. »

« Gwelloc'h eo din ho kredi », eme Napoléon, « evid ober al labour ho-peus greet e ken berr amzer ! Bremañ lavarit din peleh ema kreiz ar bed ? »

« Kreiz ar bed, Impalaer, kreiz ar bed a zo plom-ha-plom dindan seul ho troad kleiz. Toullit don a-walh e-barz an tachad-se ; stagit eur hlohig ouz penn eur fun, hag ar re a zo en tu all a zono deoh evid anzañ n'am-eus biskoaz lavaret netra 'eneb d'ar wirionez. »

« Cheinig Doue ! », a lavar Napoléon en eur zavel e zaoulagad etrezeg an neñv, « ne ouien ket e oa speredou ken braz war an douar ! »

E toull he frenest, Ujini a skrign gand gwiskamant iskiz hag ardou Glodig e-pad ma oa o rei kenteliou d'he hini-koz. Tostaad a ra he zro da zond da skol Glodig. Diskenn a ra, eun tamm mouchouerig gwenn war he genou evid en em vired da dalpa²⁴.

Glodig a dap krouer braz an ti-milin, hen lak dirag fri an Impalaerez, ha gand eun tonig brao en-doa klevet e ti Jef Donaz e-pad an eiz deiz e oa bet gand Yann Fantureg o teski lenn Buhez ar Zent e leorig Kroazig-Doue, lavared a ra en eur e vounta e viz e pep toull : « Amañ zo eun toull, amañ n'eus toull ebed ; amañ ar minaoued n'eus ket labouret. »

« A-walh ! a-walh ! », a hope Napoléon, kouezet war e benn-a-dreñv. Biskoaz n'enoa c'hoarzet kemend-all.

« A-walh ! Lonket eo he mouchouer gand va hini-goz ; ema o vond da vouga ! »

²² e gaouad : e splannder (hervez an oberour).

²³ Bez Judaz : ar biz (hervez an oberour).

²⁴ da dalpa : da hoarzin (hervez an oberour).

Red 'oa bet da Hlodig chom en e zao 'raog degouezoud gand an toullou a oa e-
kreiz e leor.

War-lerh ar pegad lenn fentuz-se, ankounac'haet 'oa bet gand Napoléon ar
pennad en-doa kemeret doh aotrou Kêr-an-draoñ. Tenna a ra e iskuz da Hlodig dirag
oll dud ar palez, ha kinnig a ra dezañ, gand ar graoz a enor, ar garg uhella e Pariz.

« Netra ! netra ! », a avar Glodig, « re a zineez a zo ahanon e bro Gourin ha
Gwiskri !

Gloadig ha Laouig a zistroas d'ar gêr,
Lijer ha sevenig²⁵ e-giz daou evnig-Per²⁶.

Hag an Aotrou ? Aotrou Kêr-an-draoñ ne ouie petra ober evid trugarekaad
Glodig. O weled or-beus skoazell da glask aliez gand disterroh evidom, e galon a
zigoras frank-kaer da gement den paour a oa etre Gwiskri ha Gourin.

Glodig, distag-krenn e galon diouz madou ar bed-mañ, a gendalhas da bortial
gand e Laouig gwenn. D'ar re a glaske rei meuleudiou dezañ abalamour d'e
vurzudou, Glodig a lavare en eur hijal e chouk hag en eur strakal e fouet dre aleou
gwez-kistin ar maner :

Neb a oar implij e spered
'Gav an tu d'ober vad bepred.

²⁵ sevenig : gwevn ha joaiuz (hervez an oberour).

²⁶ evnig-Per : alhweder.